

L i e t u v o s   i s t o r i j o s   i n s t i t u t a s

1893 metų Kražių skerdynės Senelių prisiminimai

Sudarė

Antanas Rimkus-Šlinskis

Parengė

Dangiras Mačiulis ir Darius Staliūnas

TURINYS

Senelių prisiminimai ir jų rinkėjas	• 7
1893 metų KRAŽIŲ SKERDYNĖS. Senelių prisiminimai. 1938–1940 metais surinko ir užrašė Antanas Šlinskis	• 27
Atsiminimai apie Kražių bažnyčios gynimą 1893 metais:	
1. Gaidamavičiūtės Magdalenos	• 31
2. Mėčajutės Kotrynos	• 35
3. Lileikaitės Uršulės	• 58
4. Pocienės Anelės	• 59
5. Vaičienės Domicelės	• 59
6. Slavinskaitės Johanos	• 61
7. Jucienės Juzės	• 63
8. Dobravalskienės Onos	• 65
9. Tautkevičiaus Juozapo	• 68
10. Radavičiaus Jeronimo	• 69
11. Mockutės Veronikos	• 73
12. Maziliauskienės Elenos	• 74
13. 14. Grigulos Pranciškaus ir Grigulienės-Petkaitės Johanos	• 77
15. Orvido Jono	• 80
16. Grigulienės Agotos	• 82
17. Geršelio Šapiro, Jahielio sūnaus	• 86
18. Klugmanienės Rechos	• 86
19. Mockaus Juozapo	• 86
20. Skaudvilienės Elenos	• 91
21. Bielickienės Eugenijos	• 91
22. Rimgailos Jono	• 93
23. Butkaitės Liudovikos	• 94
24. Račkauskienės Onos	• 95
25. Puplauskienės Onos	• 97
26. Orvidienės Anelės	• 100
27. Kaciucevičienės Marijos	• 103
28. Jasulaitienės Barbaros	• 119
29. Baliutavičienės-Baliutienės Pranės	• 123
30. Ševčikovo Aleksandro	• 126
31. Dambrausko Antano	• 127
32. Budreckienės Elenos	• 127
33. Januškevičiūtės Stasės	• 130
34. Grigulienės Aleksandros	• 136
35. Eidukienės Michalinos	• 138
36. Radavičienės Paulinos	• 139
37. Metrikio Felikso	• 147
38. Šimkienės Antaninos	• 152
39. Končiaus Antano	• 154
40. Urbono Adomo	• 154
41. Andrijausko Antano	• 160
42. Mockutės Domicelės	• 163
43. Mockutės Pranės	• 168
44. Baškio Antano	• 170
45. Grubliausko Antano	• 173
46. Andriuškos Igno	• 176
Antanas Šlinskis. The Kražiai Massacre of 1893. The Old-Timers Remember	• 179

SENELIŲ PRISIMINIMAI
IR JŲ RINKĖJAS

Vykdydama „rusinimo“ politiką caro valdžia XIX a. Lietuvoje plėtė stačiatikių parapijų tinklą, statė cerkves ir tuo pat metu siekė sumažinti katalikų bažnyčių skaičių. Žemaičių (Telšių) vyskupijoje valdžia uždarė beveik pusšimtį katalikų vienuolynų, paprastai kartu būdavo uždaroma ir vienuolyno bažnyčia. Anot Leono Mulevičiaus, penkiose Lietuvos parapijose (Dūkšte, Šešuoliuose, Tytuvėnuose, Kęstaičiuose ir Kražiuose) mėginant uždaryti bažnyčias, tikintieji pasipriešino¹. Didžiausio atgarsio sulaukė 1893 m. tikinčiųjų pasipriešinimas caro valdžiai bandant uždaryti benediktinių vienuolyno bažnyčią Kražiuose. Civilinė valdžia prieš bažnyčios gynėjus panaudojo jėgą. Itin brutaliai numalšinus tikinčiųjų pasipriešinimą, bažnyčios gynimo istorija įgijo „Kražių skerdynių“ vardą ir buvo plačiai nušviesta viso pasaulio spaudoje. Jau Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse „Kražių skerdynės“ buvo tapusios Rusijos imperijos valdžios brutalumo įrodymu ir katalikų tikėjimo bei pasiaukojimo simboliu. 1933 m. Lietuvoje ir Lenkijoje paminėtas šio įvykio 40-metis. Į „Kražių skerdynes“ dėmesį atkreipė ne vienas lenkų ir lietuvių istorikas bei publicistas, o įvykis tapo *atminties vieta*. 1893 m. įvykiai gyvavo ir kražiškių komunikacinėje atmintyje. Bažnyčios gynimo istorija buvo tapusi svarbiu istoriniu epizodu, suteikiančiu miesteliui išskirtinumą, o vietos bendruomenei – pasididžiavimo objektą. XX a. ketvirto dešimtmečio pabaigoje Kražiuose gimė iniciatyva surinkti „Kražių skerdynių“ dalyvių prisiminimus. Šio darbo ėmėsi Antanas Rimkus.

ANTANAS RIMKUS

Antanas Rimkus gimė valstiečių šeimoje 1910 m. rugsėjo 27 d. Prapymo kaime Kvėdarnos valsčiuje². Kaip prisiminė jo sūnėnas Antanas Girčius, Rimkų ir dar keli šio kaimo vienkiemiai vadinti Pašlyniu³. Tikriausiai iš čia kilo ir A. Rimkaus literatūrinis slapyvardis – pasirašinėjo kaip Antanas Šlinskis. Toks pasirinkto slapyvardžio aiškinimas atrodo visiškai pagrįstas – ypač turint galvoje jo stiprų sentimentalų prieraišumą gimtinei, kuris išryškėja jo gausiame nepublikuotame poetiniame palikime⁴. Tėvas, taip pat Antanas, buvo baigęs rusišką pradinę mokyklą ir

¹ L. Mulevičius, *Kražių skerdynės*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 12–14.

² A. Rimkaus gyvenimo aprašymas, 1960 08 28, *Vilniaus dailės akademijos Telšių fakulteto archyvas* (toliau – VDATFA), b. 144, l. 2.

³ A. Girčys, Rimkų šeima, dirbusi Dievui ir Tėvynei, *Kvėdarna*, Vilnius: Versmė, 2004, p. 1005.

⁴ A. Rimkaus poetinis palikimas saugomas jo sūnėno A. Girčio dukros Dalios Kazlauskienės šeimos archyve.

garsėjo kaip kaimo šviesuolis bei nagingas ūkininkas – net pasigamino dviratį, kuriuo nuvažiuodavo iki Kvėdarnos. Savo iniciatyva, šiandien sakytume savanorystės pagrindais, tapo kaimo daraktoriumi, įkalbėjęs žmones leisti vaikus pas jį mokytis lietuviškai skaityti ir rašyti. Iki 1904 m. mokė slapta, o vėliau, kai buvo panaikintas lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimas, mokė nesislapstydamas. Jį gerbė ir kaime, ir parapijoje – buvo kaimo seniūnas ir bažnyčios maršalka. Mirė persišaldęs 1920 m.⁵

Kai mirė tėvas, Antanui buvo devyneri. Po vyro mirties su penkiais vaikais likusi našlė vertėsi sunkiai, tačiau visomis išgalėmis siekė, kad vaikai įgytų išsilavinimą. Antaną, Stanislovą, Kristiną ir Juliją išleido į Kvėdarnos pradinę mokyklą, o vyriausia sesuo Uršulė, kuriai tuo metu buvo 17, tapo pagrindine darbininke šeimoje⁶. Didžiausia motinos svajonė buvo, kad sūnus Stanislovas taptų kunigu. Prisimindamas tai, Antanas rašė: „Viltis turėti savo sūnų kunigą buvo visas jos gyvenimas. Kur ji ėjo, ką ji darė – visa buvo surišta su ta mintimi – sūnus kunigas.“⁷ Antano prisiminimu, jo brolis Stanislovas anksti pajuto dvasininko pašaukimą⁸.

Baigę pradinę mokyklą, broliai Antanas ir Stanislovas bei sesuo Kristina persikėlė mokytis į Rietavo aukštesniąją komercijos mokyklą, jos nebaigę, mokslus tęsė Švėkšnos „Saulės“ gimnazijoje. Pauliaus Petronio, bendravusio su A. Rimkumi, tvirtinimu, iš komercijos mokyklos į gimnaziją pereita todėl, kad komercijos mokykloje nebuvo dėstoma lotynų kalba, o tai galėjo užkirsti kelią į kunigystę⁹. Tikriausiai buvo dar viena priežastis – šios komercijos mokyklos ateitis tuo metu jau buvo miglota ir beveik tuo pat metu, kai broliai persikėlė mokytis į gimnaziją, ji virto eiline vidurine mokykla. Kristina mokslų Švėkšnoje nebetęsė ir rūpinosi brolių buitimi. Mama leido dukrai pramokti namų ruošos, kad dėl negalios sunkių fizinių darbų negalinti dirbti dukra taptų profesionalia šeimininke¹⁰. Galbūt motina, svajojanti apie sūnų kunigą, dukterį regėjo ateityje būsiant šeimininke brolio klebonijoje. Dar mokantis Rietave užsimezgė brolių draugystė su spauda – jie buvo pradėję leisti

⁵ A. Girčys, min. veik., p. 1006–1007.

⁶ A. Rimkus, Kun. Stanislovo Rimkaus sesers Kristinos Rimkutės prisiminimai apie savo brolių Stasį Rimką, *Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Čikagoje Rankraščių skyrius* (toliau – LTSC), Kun. Stasys Rimkus.

⁷ A. Rimkus, Kunigo motina, ten pat.

⁸ A. Rimkus, Stasio Rimkaus paskutiniai metai Rietavo aukštesniosios komercijos mokykloje, *Žemaičių muziejus „Alka“*, *Žemaičių vyskupystės muziejaus rinkinys*.

⁹ P. Petronis, *Aukštieji idealai, vilkų įstatymais pasmerkti: kankinys kun. S. Rimkus (1940 m. rugpjūčio 6 dienos auka)*, Šiauliai: LCF spaustuvė, 2000, p. 6.

¹⁰ A. Girčys, min. veik., p. 1010.